

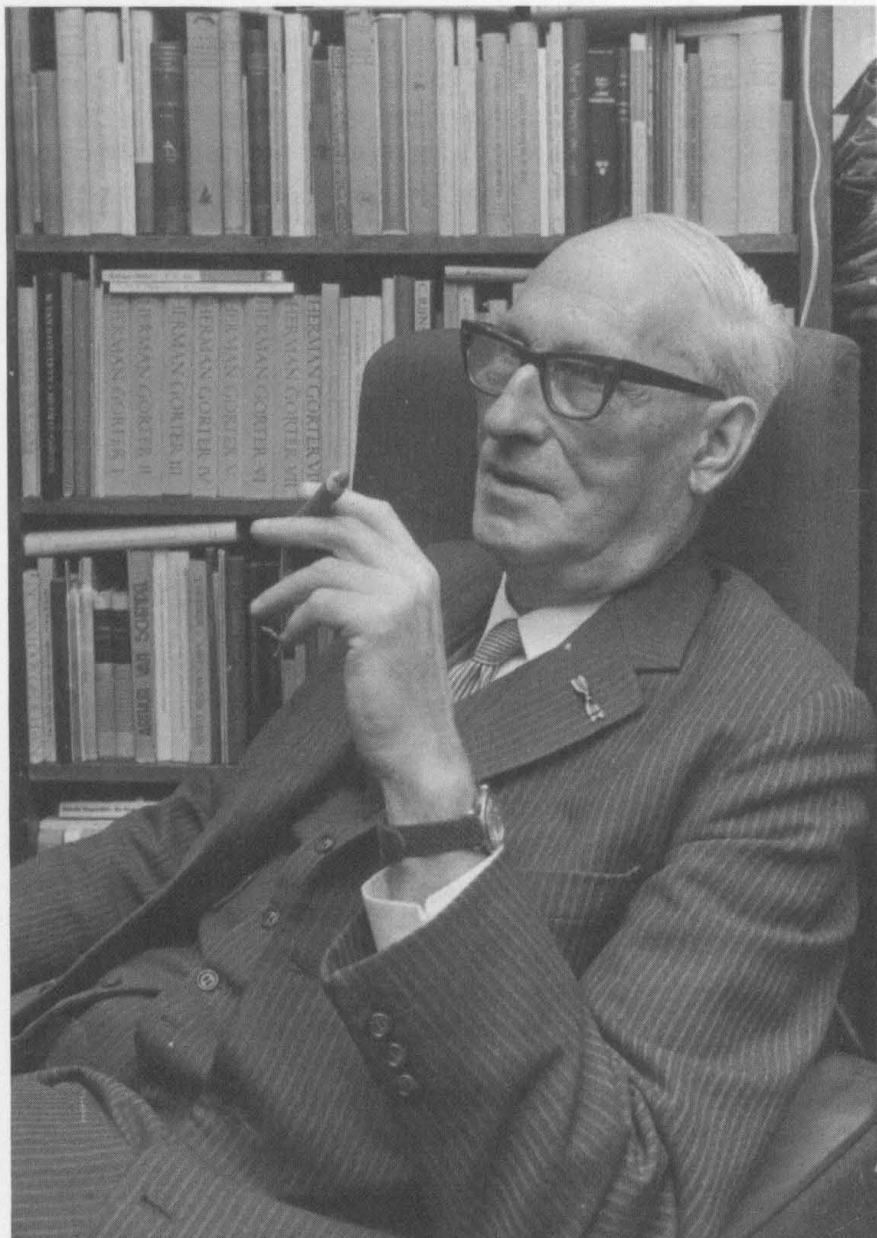
Citation:

W.P. Gerritsen, Levensbericht W.A.P. Smit, in:
Levensberichten en herdenkingen, 1992, Amsterdam, pp. 51-60

Herdenking door W.P. Gerritsen

Wisse Alfred Pierre Smit

6 december 1903 - 20 juni 1986

Wisse Alfred Pierre Smit

51

Op 20 juni 1986 is ons medelid W.A.P. Smit, de nestor van de Nederlandse literatuurhistorici, in zijn drieëntachtigste levensjaar overleden. Hij heeft een indrukwekkend wetenschappelijk oeuvre tot stand gebracht, waarmee hij zijn stempel heeft gedrukt op de studie van de zeventiende-eeuwse literatuur sinds de Tweede Wereldoorlog. Hij heeft zijn vak internationaal aanzien verschaft. Hij heeft een groep leerlingen gevormd die men niet zonder reden aanduidt als 'de school van Smit' - leerlingen die in zijn voorbeeld een maatstaf van toewijding en wetenschappelijke eerlijkheid hebben herkend. In hun herinnering en in die van zijn collega's en vrienden leeft hij voort als een man die in zijn geleerdheid, zijn werkkraft, zijn ernst en zijn vroomheid de deugden van zijn geliefde zeventiende-eeuwers leek te hebben geërfd. Ik wil proberen zijn leven en werken in enkele grote trekken te schetsen.

Wisse Alfred Pierre Smit werd geboren op 6 december 1903 in de Nederlands-Hervormde pastorie van het dorp Heumen aan de Maas. Zijn vader, dr. Pieter Smit, was een erudiete theoloog met een grote historische belangstelling; hij behoorde tot de zogenaamde ethische richting en was in 1906 gepromoveerd op de Zwitserse filosoof Charles Secrétan. Tijdens een studieverblijf in Lausanne, als bursaal van de Waalse Commissie, had hij zijn vrouw leren kennen, de Frans-Zwitserse Ernestine Cécile Guisan. Zij was het die door haar tweetaligheid, haar innige religiositeit en haar litteraire belangstelling de sfeer van de pastorie iets bijzonders gaf, iets on-Hollands: een vleugje Suisse-Romande in het Land van Maas en Waal. Er werd veel gelezen en voorgelezen, er werd toneel gespeeld, er werden versjes gemaakt die in een 'huiskrantje' verschenen. Opgroeien in een dorpspastorie waar gelezen wordt: het lijkt bijna een predispositie voor de letteren. Tachtig jaar later, aan het einde van zijn levensweg, zou de zoon uit dit domineesgezin een kwatrijn dichten over de toen al lang omgehakte linden van zijn dorp van herkomst¹:

De dorpskern lag in 't lommer als verloren
Van zware linden, torenend omhoog:
Giganten, aan wier voet ik werd geboren
En wier massiviteit mij diep bewoog.

Toen ds. Smit in 1915 een beroep naar de gemeente Wamel en Dreumel aan de Waal aanvaard had, lag het voor de hand dat zijn zoon Pierre een jaar later naar het stedelijk gymnasium in het naburige Tiel zou gaan. Daar kwam hij in aanraking met Menno ter Braak, die één klas hoger zat. Hun levensbeschouwelijke tegenpoligheid lag nog ver in het verschiet: samen richtten zij het *Tielsch gymnasiastenblad* op, dat weliswaar slechts één jaargang beleefd heeft, maar zich kan beroemen op het debuut van twee schrijvers die, elk op zijn

¹ W.A.P. Smit: *Ontmoeting met dood. Honderd kwatrijnen* (Kampen, 1987), p. 20. De titel luidt: 'Tiliae natales I'.

terrein, in de Nederlandse letteren naam hebben gemaakt. De Tielse episode duurde overigens maar kort; al in 1920 keerde het gezin terug naar de pastorie van Heumen en verruilde Pierre het Tielse gymnasium voor dat van Nijmegen, waar hij Gerard Brom als (door hem niet bijzonder gewaardeerde) leraar Nederlands kreeg. In zijn eindexamenjaar werd hij gekozen tot voorzitter van de landelijke Nederlandsche Gymnasiastenbond en schitterde hij in een gastrol bij een opvoering van Sophocles' *Antigone*, in het Grieks, door de Arnhemse gymnasiasten. Is Smits keuze voor de studie-Nederlands bepaald door wat ik nu maar zal aanduiden als zijn ontluikend dichterschap? Het lijkt mij aannemelijk; ik kan het niet bewijzen. Het werd Leiden, waar J.W. Muller, de *Reynaert*-specialist, de taalkunde doceerde en G. Kalff de letterkunde. Kalff, de begaafde schrijver van een zevendelige *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, was in zijn nadagen; hij zou al in 1923 overlijden. De jonge Smit studeerde opmerkelijk snel, wat hem niet verhinderde een actieve rol te spelen in het dispuut Litteris Sacrum en in de NCSV, waar hij zijn latere vrouw, de classica Geertruida Anna Rauws, leerde kennen. Het lidmaatschap van de NCSV bracht hem ook in contact met J. van Ham, een wat oudere student (hij had eerst de MO B-acte behaald en combineerde de universitaire studie met het leraarschap), die hem introduceerde in de kring van de Jong-Protestantse dichters en prozaïsten rond het tijdschrift *Opwaartsche wegen*. In de tweede jaargang (1924-1925) van dit 'Tijdschrift op christelijken grondslag ter beoefening van de Nederlandsche letteren' publiceerde Smit een viertal gedichten.

Het is waarschijnlijk te simpel, deze verzen af te doen als typische beïjdenispoëzie van een domineeszoon. Om tot een zuiverder oordeel te komen, moet men allereerst bedenken hoe sterk het culturele leven van die dagen was opgedeeld in levensbeschouwelijke compartimenten. Voor dichters van protestants-christelijke huize stond vast dat er een nieuwe, religieus geïnspireerde poëzie zou moeten komen, waarin hun groepsbewustzijn zich zou kunnen manifesteren. De Beweging van Tachtig had echter een zeer individualistische literaire kunst in het leven geroepen, waarin het esthetische moment primair was en die nauwelijks plaats leek te bieden voor een traditionele religieuze thematiek. Toen Gossaerts *Experimenten* zonder vervolg bleven, leken de Jong-Protestanten (de term is waarschijnlijk door Smit bedacht²) de aansluiting bij de hoofdstroom van de literaire ontwikkeling te zullen missen. Naar het oordeel van een generatiegenoot en geestverwant, zijn collega-dichter Klaas Heeroma, is het Smit geweest, 'die in die moeilijke beginjaren van *Opwaartsche Wegen* tot een volkomen eigen geluid wist te komen, dat daarenboven nog door de gemeente

² Smit bevestigde dit in een gesprek met Hans Werkman, *Schrijven en geloven. Gesprekken rondom romans en gedichten, kerk en geloof, leven en dood*, met Jo van Dorp-Ypma, Jan H. de Groot, Roel Houwink, W.A.P. Smit e.a. (Kampen, 1985), p. 48.

verstaan werd³. Dit 'volkomen eigen geluid' is nog duidelijker waarneembaar in de bundel *Feesten van 't jaar* die in 1927, kort na Smits doctoraal, van de pers kwam. Aan bepaalde resonanties in deze gedichten valt te horen waar Smit het voorbeeld voor zijn religieuze, naar het mystieke neigende lyriek had gevonden: in het werk van de grote religieuze dichters uit de zeventiende eeuw. Toen al moet hij het als zijn opdracht hebben gevoeld, een traditie voort te zetten - een beginsel waaraan hij zijn hele leven trouw zou blijven.

Inmiddels was de dichter Albert Verwey in 1924 tot opvolger van Kalff benoemd. Zijn onderwijs is voor Smits vorming tot literatuurhistoricus van essentieel belang geweest. Vele jaren later, in 1962, heeft hij onder woorden trachten te brengen wat Verwey als 'onvergetelijke leermeester' voor hem betekend had. 'De betekenis van Verwey voor mijn vorming', zo schreef hij toen, 'ligt in een gehele reeks van onachterhaalbare *imponderabilia*, die invloed hebben uitgeoefend zonder dat ik er mij van bewust was en zonder dat ik ze precies kan aangeven. Sommige daarvan hebben zich eerst na mijn studietijd doen gelden, toen ik zelfstandig aan het werk ging.

- Wanneer ik toch proberen wil deze *imponderabilia* wat nader aan te duiden, dan geloof ik dat ik vooral de nadruk moet leggen op het voorbeeld van Verwey's geduldige ernst: de ernst en het geduld waarmee hij zijn werk deed, waarmee hij zich zette tot de ontmoeting met een dichtwerk uit het verleden, waarmee hij aandacht schonk aan een ander - zelfs als die ander een onbetekenende en waarschijnlijk wat al te zelfbewuste kandidaat in de Nederlandse letteren was. Verwey kon *luisteren* op een wijze als ik zelden bij anderen heb aangetroffen. Daarbij maakte het geen verschil of het ging om stemmen uit het verleden dan wel uit de eigen tijd; steeds deed hij het met een voor hem vanzelfsprekende eerbied voor de persoonlijkheid van de ander en een even vanzelfsprekend verlangen daaraan recht te doen wedervaren. Ook zijn houding tegenover zijn studenten werd daardoor bepaald. Hij sprak met ons niet vanaf de hoogte van zijn kathedraal, maar op basis van ons recht om onszelf te zijn. Enerzijds werd zodoende ons zelfvertrouwen versterkt, anderzijds onze bescheidenheid. Wij voelden dat hij ons ernstig nam en betrok bij het werk, maar tevens hoe groot naar kennis en inzicht de afstand was tussen hem en ons. - Hoe meer ik erover nadenk, hoe meer ik die geduldige ernst, bij elk wetenschappelijk onderzoek en elk gesprek van enige betekenis, beschouw als het meest kenmerkende en waardevolle dat ik van Verwey heb geleerd⁴.

Het citaat is lang, maar ik heb het niet willen bekorten omdat het met een

³ K. Heeroma: *Het Derde Réveil. Honderd verzen van jong-protestantse dichters* (Amsterdam, z.j. [1934]), p. 40.

⁴ W.A.P. Smit: Verwey als 'onvergetelijke leermeester', in *Maatstaf* 9 (1961/1962), p. 846-51; het citaat op p. 846-47.

merkwaardige precisie de eigenschappen omschrijft die ik als kenmerkend voor Smits eigen leermeesterschap heb ervaren. Waarbij ik eerlijkheidshalve moet aantekenen dat ik eerst geleidelijk ben gaan beseffen dat er een verband bestond tussen die geduldige ernst, die vastbeslotenheid om studie-object en gespreks-partner te allen tijde serieus te nemen, en de afwezigheid van bepaalde faculteiten die wij als jonge studenten bij al onze bewondering in onze leermeester meenden te missen: ironie, speelsheid, relativierende humor. Het een was de prijs voor het ander. En de voor Smit zo kenmerkende distantie en vormelijkheid - zo heb ik later ervaren - sloten genegenheid en hartelijkheid allerminst uit.

Eind 1926 legde Smit het doctoraal examen af. Zijn vader stelde hem in staat te promoveren. Toen de drieëntwintigjarige promovendus zijn leermeester voorstelde, zijn dissertatie te wijden aan niets minder dan 'de geschiedenis van de Protestants-Christelijke poëzie in Nederland gedurende de zeventiende eeuw, [...] knikte Verwey even, terwijl om zijn mond een heel kleine glimlach speelde die geen spot was' [...] 'Dat is prachtig', was zijn reactie, 'maar zou je niet bij het begin beginnen? Dat zou dan Revius moeten zijn; aan zijn verzen is nog niet veel gedaan⁵'. Smit heeft Verweys wijze raad opgevolgd. Ik kan de verleiding niet weerstaan, een passage uit een interview van G.H. 's-Gravesande te citeren, dat een beeld geeft van de werksituatie van een promovendus anno 1928. Smit bewoonde een kamertje in het HTO, het Haagsch Tehuis voor Ongehuwden, gemeubileerd met 'een vaste wastafel, een bed, een groot schrijfbureau met wat boeken erop, een tafel en een stoel. Dat is de plaats, waar Smit een klein deel van zijn dag doorbrengt; de rest verdeelt hij tussen zijn meisje en de Koninklijke Bibliotheek, waar hij aan zijn dissertatie over Revius werkt⁶.'

Op 7 mei 1928 vond de promotie plaats. Smits dissertatie, *De dichter Revius*, getuigde niet alleen van een ongewone beheersing van de stof, maar ook van het vermogen uit een veelheid van gegevens een pakkend beeld te vormen. Bij het schrijven van zijn boek had hij kennelijk niet alleen vakgenoten op het oog gehad, maar ook een veel bredere kring van in literatuur geïnteresseerde lezers. Het doel van de studie was evaluerend: door zich in te leven in Revius' persoonlijkheid tegen de achtergrond van de historische omstandigheden trachtte Smit tot een verantwoord oordeel omtrent de aard en de kwaliteit van Revius' poëzie te komen. Daarnaast was het hem ook begonnen om het eerherstel van een dichter - een christelijke dichter - die tot dan toe slechts door een enkel, in alle bloemlezingen opgenomen vers bekend was. Het is vooral deze apologetische toon die maakt dat het boek nu, na meer dan zestig jaar, tamelijk gedateerd

⁵ *Ibidem*, p. 849.

⁶ G.H. 's-Gravesande: *Al pratende met ...* ('s-Gravenhage 1980), p. 118 (het interview is eerder verschenen in *Den Gulden Winckel* 27 (1928)).

aandoet - dat verhindert echter niet dat het nog steeds als het fundament van de Revius-studie kan gelden.

Enkele weken na de promotie traden Pierre Smit en Trude Rauws in het huwelijk; nog in juni vertrok het jonge paar naar Nederlandsch-Indië. Pierre had een betrekking kunnen krijgen als leraar Nederlands en Geschiedenis aan het Christelijk Lyceum te Bandoeng, een typische 'trekkersschool' waar het onderwijs geheel in de pas moest lopen met dat in Nederland. De zes jaren in Indië, waar twee van hun drie kinderen geboren werden, vormden een gelukkige periode waaraan hij en zijn vrouw later met dankbaarheid zouden terugdenken, al vergat hij nooit te vermelden dat hij zich gehinderd had gevoeld doordat hij bij de voorbereiding van zijn editie van Revius' *Over-Ysselsche sangen en dichtten* zo afhankelijk was geweest van hulp uit Nederland. Niettemin verscheen het eerste deel van dit omvangrijke werk al in 1930, het tweede vijf jaar later, kort nadat het gezin in 1934 was teruggekeerd naar Nederland, waar Smit benoemd werd tot directeur van de Gemeentelijke MMS te Deventer - de stad van Revius. Daarmee nam hij ook zijn plaats in het protestants-christelijke litteraire leven weer in. Hij leverde boekbesprekingen voor *Stemmen des tijds*, werd redacteur van het nieuwe tijdschrift *De werkplaats* en publiceerde in 1939 zijn *Dichters der reformatie in de zestiende eeuw, Een overzicht met bloemlezing* - de tegenhanger van Van Duinkerken *Dichters der Contra-Reformatie*. Toen brak de Tweede Wereldoorlog uit, die alle zekerheden van het burgerlijk bestaan wegvaagde.

Smit werd opgeroepen als reserve-officier, nam deel aan de hopeloze verdediging van Den Haag, en moest, als iedereen, de capitulatie als een feit aanvaarden. Teruggekeerd in Deventer raakte hij in conflict met een van de stedelijke NSB-bazen en ontdukte de verplichting zich voor krijgsgevangenschap aan te melden door onder te duiken, eerst thuis, later bij vrienden in Amsterdam en Zaandam. De bange ervaringen van de oorlogsdagen en de onderduiktijd hebben hun neerslag gevonden in drie dichtbundels. In *Masscheroen 1941*, geïnspireerd door het wagenspel in *Mariken van Nieumeghen*, verbeeldt hij de oorlogssituatie in de vorm van een aanklacht die Lucifer tot God richt, een aanklacht die afschampt op Gods genade. De bundel, legaal verschenen, maakte grote indruk en werd tot het einde van de bezetting keer op keer clandestien herdrukt. Veel minder aandacht trok *Stede-Troost*, dat Smit zelf als zijn beste poëzie beschouwde. Het gedicht voert de schim van Constantijn Huygens ten tonele die treurt over het verwoeste Den Haag. Het verscheen in februari 1944 onder het pseudoniem W. van der Maze, in de clandestiene reeks 'In Signo Piscium' (het colofon vermeldt: 'in de handel gebracht ten dienste van de waterbewoners'). *Dagboek onder het kruis* verscheen tijdens de hongerwinter in de DAVID-reeks van De Bezige Bij. Hierin beschrijft Smit onder de veelzeggende schuilnaam Evert J. Pot - de strofevorm is die van Potgieters *Florence* - zijn ervaringen als onderduiker. Het is, afgezien misschien van de kwatrijnen uit zijn allerlaatste levensfase, de meest directe poëzie die Smit geschreven heeft.

Toen de oorlog voorbij was, keerde Smit heelhuids terug bij zijn gezin in

Deventer, in de verwachting zijn directeurschap voort te zetten. Het liep heel anders. Hij werd benoemd tot hoofdredacteur van het *Deventer dagblad* en had nog maar net zijn eerste hoofdartikelen geschreven toen zijn benoeming tot hoogleraar in de Nederlandse letterkunde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht bekend werd, als opvolger van C.G.N. de Vooys. Daarmee had Smit zijn bestemming gevonden. Tot dan toe was zijn aandacht in hoofdzaak gericht geweest op één belangrijk facet van de zeventiende-eeuwse cultuur: de inspiratie van het Protestantisme. Het publiek waarvoor hij tot dusver had geschreven, had voornamelijk bestaan uit zijn religieuze geestverwanten. Het hoogleraarschap bood hem de kans (of moet ik zeggen: legde hem de plicht op? - misschien heeft hijzelf dat zo gevoeld) zijn vleugels wijder uit te slaan en ook andere facetten in de beschouwing te betrekken. Als docent en als scribent zou hij zijn godsdienstige overtuigingen niet meer zo openlijk kunnen belijden als hij vroeger had gedaan. Zijn eigen poëzie zou in zijn colleges nooit ter sprake komen.

Zijn eerste Utrechtse college was gewijd aan de psalmberijmingen van Datheen en Utenhove, een onderwerp dat hem al sinds zijn dissertatie gefascineerd had en waarvan de bestudering uiteindelijk geleid heeft tot de indrukwekkende dissertatie van zijn leerling S.J. Lenselink. Ook in latere jaren zou de keuze van zijn onderwerpen vaak worden bepaald door zijn voorkeur voor weinig bekende of miskende auteurs; van modieuze thema's had hij een afkeer. Het eerste boek dat hij tijdens zijn hoogleraarschap voltooidde, was de uitgave van Van der Noots *Het Bosken en het Theatre* (1953), een editie die hij in samenwerking met zijn assistent W. Vermeer had voorbereid en die hij opdroeg aan de nagedachtenis van Albert Verwey. Karakteristiek voor Smit is het Van der Noot-citaat waarmee hij het 'Woord vooraf' van dit boek besluit: 'Tot dat ghy hooger werc van my eens sult ontfanghen'.

Met dat 'hooger werc' doelt Smit op zijn opus magnum *Van Pascha tot Noah*, waaraan hij sinds jaren met nooit verflauwende concentratie werkte, ter zijde gestaan door zijn trouwe assistente Sonja Witstein. Het eerste deel van deze *Verkenning van Vondels drama's naar continuïteit en ontwikkeling in hun grondmotief en structuur* is verschenen in 1956, het tweede in 1959 en het derde in 1962. Smit is de eerste geweest die Vondels ontwikkeling als toneeldichter in verband heeft gebracht met het verloop van het contemporaine litterair-theoretische debat over de formele eisen waaraan een tragedie moest voldoen. Hij toonde aan dat Vondel de 'evolutie op dit gebied die ligt besloten in de namenreeks Scaliger, Heinsius, Grotius, Vossius' in zijn dramatisch werk op de voet had gevolgd, zodat hij 'met het volste recht beschouwd kan worden als de onvermoeibare pionier-in-de-praktijk van steeds weer de nieuwste wetenschappelijke verworvenheden⁷'. In samenhang met de veranderende opvattingen omtrent de tragedie wijst Smit twee andere ontwikkelingen in Vondels drama's

⁷ W.A.P. Smit: *Van Pascha tot Noah [...]*, Deel I (Zwolle, 1956), p. 8.

aan: de structuur wijzigt zich van symbolisch-emblematisch via exemplarisch-emblematisch tot contrasterend-uitbeeldend, terwijl de zinvolheid van het Godsbestuur als grondmotief geleidelijk plaatsmaakt voor het dualisme van goed en kwaad. Vanaf *Koning David in ballingschap* (1660) wordt, in navolging van Sophocles, de 'staetveranderinge' Vondels grondmotief, tot hij in zijn laatste drama, *Noah*, een overtuigende synthese weet te bereiken van de contrasterend-uitbeeldende structuur van het drama van 'staetveranderinge' en de exemplarisch-emblematische structuur van het dualiteitsdrama.

Het tempo van Smits betoog is van een gestadigheid die thans welhaast tot een ander tijdperk lijkt te behoren. Hij neemt rustig de tijd om Vondels stukken één voor één uitvoerig te bespreken, gaat geduldig en hoffelijk in op de opinies van voorgangers, en komt pas na een zorgvuldige afweging van alle argumenten tot een eigen, glashelder geformuleerd oordeel. De lezer voelt voortdurend: hier is een bouwer aan het werk die ontwerp en uitvoering van het imposante bouwwerk tot in de kleinste details doordacht heeft. Het is met dit magistrale werk van in totaal meer dan 1500 bladzijden, even grondig in de analyse als breed in de synthese, dat Smit zich een plaats in de rij der grote geleerden heeft verworven. Ook buiten de grenzen vond zijn werk erkenning, mede dank zij de Franstalige bewerking van zijn Vondelstudie die hij in 1964 samen met de Parijse hoogleraar in de neerlandistiek Pierre Brachin in boekvorm publiceerde. Het lidmaatschap van onze Akademie viel hem in 1958 ten deel; andere eerbewijzen volgden: het erelidmaatschap van de Gentse Academie, een eredoctoraat van de Katholieke Universiteit te Leuven, het Europese voorzitterschap van de Association Internationale de Littérature Comparée, het erelidmaatschap van de Amerikaanse Modern Language Association, het eredoctoraat van de Randse Afrikaanse Universiteit te Johannesburg.

Ook na de voltooiing van zijn Vondelboek bleef het drama van de Renaissance hem bezighouden. In de Akademie-vergadering van 13 januari 1964 hield hij een voordracht over 'Het Nederlandse Renaissance-toneel als probleem en taak voor de literatuur-historie'⁸. Het was een programmatisch betoog waarin hij uiteenzette hoe weinig er in feite omtrent deze bloeiperiode van het genre bekend is. Van de honderden stukken die zijn overgeleverd, heeft slechts een klein aantal ooit meer dan oppervlakkig aandacht gekregen.

Smit liet het niet bij de aanwijzing van een leemte in het onderzoek; hij gaf scherp aan waar de problemen lagen en hoe deze naar zijn inzicht moesten worden aangepakt. Ter aansporing van toekomstige onderzoekers ontwierp hij een vragenlijst, aan de hand waarvan een voorlopige indeling van het materiaal tot stand zou kunnen komen. Het is mijn indruk dat van deze verhandeling, zelfs

⁸ W.A.P. Smit: *Het Nederlandse Renaissance-toneel als probleem een taak voor de literatuur-historie* (Amsterdam, 1964); Mededelingen Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde, Nieuwe Reeks (27(4)).

meer nog dan van *Van Pascha tot Noah*, zowel in Nederland als in Vlaanderen een belangrijke impuls op de studie van het Renaissance-drama is uitgegaan.

Naast Vondel heeft Hooft Smit levenslang gefascineerd. In 1961 verscheen in de *Verhandelingen* van onze Akademie, als eerste proeve van tekst en commentaar

van een nieuwe Hooft-editie onder leiding van W.Gs Hellinga, een uitgave van Hoofts *Psalmberijmingen*, waarin Smit het letterkundige commentaar voor zijn rekening had genomen. Uit zijn werk in de 'Commissie voor Hooft's lyriek' kwam ook zijn boek *Hooft en DIA* voort. De uitvoerige ondertitel, *Een onderzoek naar Hooft's verzen-bouquet van 1608-1609 voor DIA, de identiteit geliefde, andere verzen van Hooft voor haar en de implicaties van dit alles, onthult iets van de verrassingen die deze speurtocht langs het breukvlak tussen literatuur en leven in petto had. Hooft blijkt in de jaren 1608-1609 een aantal gedichten voor Ida Quekels te hebben geschreven, een oude vlam van hem, die inmiddels getrouwd was met zijn neef Willem Jansz. Hooft. Via een manuscriptologisch onderzoek van Hoofts *Rijmkladboeken* en een indringende tekstanalyse wist Smit door te dringen tot de ontstaanssituatie van deze verzen. De respectvolle poging tot inleving in de psychologische complicaties van een in het verleden verborgen situatie en de zeer precies verantwoorde expositie van het betoog maken *Hooft en DIA* tot een model van Smits methode, die hijzelf als een synthese van tekst-analytische en litterair-historische benaderingen beschouwde en het liefst wilde typeren als 'close reading on a historical base'⁹.*

Naast het wetenschappelijke werk waaraan Smit een groot deel van zijn tijd kon besteden, waren er de colleges, die hij meticuleus voorbereidde, de reeks promovendi wier onderzoek hij met bijna pijnlijke nauwgezetheid begeleidde, en zijn redacteurschap van *De nieuwe taalgids*. Het was duidelijk dat hij zeer veel van zijn niet al te robuuste gezondheid vergde. Op 2 april 1966 werd hij getroffen door een hartinfarct. Even leek het of hij voorgoed was uitgeschakeld en dat hij zijn wetenschappelijke plannen zou moeten opgeven.

Het is anders gegaan. Geleidelijk voelde hij zijn krachten terugkeren. Hij zag in dat hij niet langer tegen de last van het hoogleraarschap was opgewassen en nam het wijze besluit zich te laten pensioneren, om zijn wetenschappelijke werk ongestoord door didactische verplichtingen te kunnen voltooien. Hij zou, als ik mij een variant op een regel uit Nijhoffs sonnet over Albert Verwey mag veroorloven, hij zou nog bloeien wat hij bloeien kon.

Het is Smit vergund geweest - en dat was in hoge mate mede te danken aan de hem altijd omringende zorgende steun van zijn vrouw - om tijdens zijn emeritaat een tweede opus magum tot stand te brengen: *Kalliope in de Nederlanden*, een studie over *Het Renaissancistisch-klassicistische epos van 1550 tot 1850*. Het eerste deel (meer dan 800 bladzijden) van dit pionierswerk, over de

⁹ W.A.P. Smit: *Hooft en DIA [...]* (Amsterdam, 1968), p. 219.

periode 1550-1700, verscheen in 1975; het tweede, even omvangrijke deel, over het tijdvak 1700-1780, acht jaar later: het eerste exemplaar kon hem op zijn tachtigste verjaardag, 6 december 1983, worden aangeboden. Het gebied dat hij in dit boek met liefdevolle aandacht voor het detail in kaart bracht, zonder ooit het overzicht over het gehele epische landschap te verliezen, was in litterair-historisch opzicht grotendeels *terra incognita*. Wie had ooit gehoord van het epos *Israëls* Baälfegorsdienst van Dirk Smits (1737), van *De val van Adam* van Carolus Vlieg (1765), van de *Klaudius Civilis* van Frans van Steenwijk (1774)? Ook dichters van het derde en vierde garnituur doet Smit 'met een vanzelfsprekende eerbied' recht wedervaren. Van het oorspronkelijk geprojecteerde derde deel moest hij afzien - 'ik heb te aanvaarden', zo schreef hij in het 'Woord vooraf' bij het tweede, 'dat voor mij de tijd van groot werk thans voorbij is'. Hij sprak de hoop uit - met de voor zijn stemming in die laatste jaren karakteristieke toevoeging 'zij het haast tegen beter weten in' - dat dit werk te eniger tijd door een jongere vakgenoot zou worden voortgezet en ten einde gebracht. Hij was zich er diep van bewust 'dat de betrokken materie een vertrouwdheid met de Bijbel en met de Oudheid veronderstelt, die bij de tendensen van onze tijd steeds zeldzamer en onvollediger dreigt te worden'. Hij voelde zich een van de laatsten voor wie 'deze vertrouwdheid door opvoeding en opleiding nog een vanzelfsprekendheid' was, en meende dat dit hem de verplichting had opgelegd er dan ook ten volle gebruik van te maken.

Toen hij zijn wetenschappelijke werk had afgesloten, namen zijn krachten zienderogen af. Maar tijdens zijn laatste ziekbed, zwevend tussen leven en dood, is hij na jaren weer gedichten gaan schrijven, kwatrijnen ditmaal. Een daarvan, getiteld 'Janua aperta', moge ik hier ter afsluiting laten volgen¹⁰:

De dokter heeft het mij vandaag gezegd:
Het kan met mij opeens zijn afgelopen.
Op dat moment heeft God Zijn hand gelegd
Over de mijne: Kijk, de deur staat open.

Dit levensbericht, dat in kortere vorm in de vergadering van de Afdeling Letterkunde van 8 februari 1988 werd uitgesproken, verschijnt door omstandigheden veel later dan mijn bedoeling was. Ik betuig hier gaarne mijn grote erkentelijkheid jegens Mevrouw G. Smit-Rauws, van wie ik veel waardevolle informatie mocht ontvangen, voor het geduld waarmee zij de vertraging in de publikatie ervan heeft willen aanvaarden.

Een door S.F. Witstein samengestelde lijst van Smits wetenschappelijke publikaties tot 1968 is opgenomen in W.A.P. Smit: *Twaalf studies*, [Uitgeg. door S.F. Witstein, W.P. Gerritsen, A.L. Sötemann en W. Vermeer], (Zwolle, 1968), p.180-93.

¹⁰ W.A.P. Smit: *Ontmoeting met de dood*, p. 54.